

Klikkrec (Györe Balázs: *Hová mész, Budapest? c. könyvéről*)

[2011. február]

GYÖRE BALÁZS: HOVÁ MÉSZ, BUDAPEST? PODMANICZKY MŰVÉSZETI ALAPÍTVÁNY, 2010.

D. M.: Hogyan képzelsz el egy várost? Mondjuk, olyat, ahol még nem jártál. És hogyan jelenik meg otthonosként?

P. J.: Utcákat és tereket képzelek el, sokkal inkább, mint épületbelsőket. Az otthonossággal pedig úgy vagyok, hogy amennyiben idegenként látogatok el egy városba, az el nem tévedés öröme már az otthonosság érzetét tudja nyújtani. Én is kérdezek: Számodra mi a város: egy szintér, egy jelrendszer, egy állandóan változó kép, vagy valami más?

D. M.: Talán inkább hangulat. Sétálni szeretek városokban, ráérősen, gyalogolni célirányosan, de mindig nézelődni. A köztuterekben vagyok otthon egy idegen városban, ez dönti el, hogy milyen lesz a hangulata, utcák, parkok, nyilvános belső helyek: kávézók, mozik, múzeumok, ahová bárki bemehet, ezek lassan ismerőssé válnak, vissza lehet térni, újra be lehet ülni, és így válhatnak az otthonosság helyeivé.

P. J.: Az idegen számára felkínálkozó otthonosságról beszélünk. Fordítsunk egyet a képletben: Mi lehet a város a benne élő számára? Mi van akkor, ha az elvárt otthonosság megy át idegenségbe, amikor otthon nem találjuk a helyünket, és arra kérdezzük rá, hol is élünk?

D. M.: Konkrét városokra rátérve lehet válaszolni, azt hiszem, mert éppen ezekből a szempontokból különbözik az egyik város a másiktól. És talán térjünk rá választott könyvünk helyszínére, Budapestre. Milyennek érzékelted a könyv alapján az írott Budapestet?

P. J.: Nehéz leválasztani az óhatatlanul működésbe lendülő saját Budapest-képemet a kötetben megjelenített városképtől, de megpróbálom. Ez a városkép arcokból és hangokból, sorsokból és történetekből alakul, és úgy olvasom, tulajdonképpen ez a város.

D. M.: Nekem a töredékjelleg volt a legmeghatározóbb: elcsípett párbeszéd, felvillanó arcok, elhaladó sziluettek, illanó illatok, elfogyó fagy, távol lévő barátok mondatai, idézetek. Buszmegálló, sok-sok járdasziget, hajléktalanok, kéregetők, árusok, szórólapot osztogatók, utasok – aki mesél, szem, fül, orr, és mintha csak ezekből a város közttereiből jövő hatásokból állna össze érző élőlény. Ugyanakkor már az első szövegből, ami beszédes módon az Elmenőben címet viseli, megtudjuk, hogy aki mesél, az a saját városában van, van otthona, felesége, lánya, (későbbiekből pedig) apja, anyja, és mégis...

Szülővárosában él, van múltja számára a városnak. Kávézóba, presszóba jár, szaunába, látszólag otthonosan él benne.

P. J.: Igen, ezek a töredékek, elejtett megjegyzések mögött kutatott-vélt történetek írják a város/Város történeteit. Vannak a városnak olyan jelei, amelyek csak a benne élő, a várossal együtt lélegző megfigyelő számára válnak jelentéssé. Szeretet és féltés, a sajátként való megőrzés vágyát érzem a szövegekben, miközben a beszélő tudatában van annak, hogy a határ saját és idegen között állandóan bemozdul, újrarajzolódik.

D. M.: Én valahogy nem mindig ugyanazt a beszélőt tudom odahelyezni a szövegek mögé. Néha csupán rögzítő felület, amelyre rácsapódik a város kollázsszerű dinamikája, lejegyző, nem társul hozzá identitás. Vagyis nincs mélyedés, történet, inkább nagyvárosi összhatás keletkezik, amelyben az ücsörgés, sodródás automatizmus. (Persze ez is lehet identitása valakiknek, a nagyvárosi valaki-identitás.) Egy nagyon jó filmdíszletre utaló metaforát látok erre a könyvben. Az Azonosítás így kezdődik: „Négy piros díszpárna két összetolt széken egy erkélyen. Mögöttük lehúzott redőny. Öt darab narancs szorosan egymás mellett egy ablakban. Újévi koncertet hirdető plakát egy oszlopon. Elfelejtették kicserélni. (...) Egy televíziós készülék a járdán, egy ház bejárata előtt. Senkinek se kell. Néhány nap múlva valaki a fal felé fordítja. Nincs hátlapja. Belseje se sok.”

Kifejező metaforának látom ezt a leírást: a házakból, a lakásokból csak az látszik, ami az utcáról látható (belső terekben csak nyilvános helyeken vagyunk a könyvben, a saját lakásbelsőből is csak az ablakot látjuk, amelyen kinéznek), csak a külső része, nincs belseje, ahogyan a tévének se sok. (A Feneketlen-tó

neve is beugrik ebben az összefüggésben.) Pedig igazad van, hogy vannak történetek, felvillanó sorsok, genealógiák, csak nagyon töredezetten, elmúlóban, például: „Látásból a 70-es évek óta ismerem ezt az embert. Megbízhatóan van.” Számomra ez a saját város definíciója, történeti otthonossága, az ismeretlen ismerős arcok tulajdonosi léte.

P. J.: Valóban úgy fogalmaztam, hogy vannak történetek, de a hangsúly inkább azon volt, hogy mi látható, mi látszik abban a pillanatban ezekből a vélt háttértörténetekből. És valóban, mintha kamera rögzítene ezeket az impressziókat, az utca hőse „mintha a filmvászonról lépett volna le az utcára”, olvashatjuk a Surló fények című tárcában. Szociográfiai ihletésű dokumentumfilm?

D. M.: Érző kamera. Úgy mutat meg, hogy látjuk, ami a láthatóból hiányzik. Az erkély, mint a lakás belső-külsője, kint van, de befelé tartozik, de hogy hogyan kapcsolódik a lakás láthatatlan belsejéhez, ezt csak jelzésekben látjuk. Gyűjtögető leírások, ebben az értelemben dokumentumszerű tényleg. A már idézett Azonosításban, épp a személyes külső, a mások által látott látvány, az arckép megváltozása és az identitás távolsága fogalmazódik meg. A városból is csak a nyilvános helyek, közterek használatát látjuk, titokzatos, diszkrét marad az identitása, akárcsak az elbeszélőé. Látok egy szép ívet a kötetben, hajléktalan szó magyarázatával kezdődik, és a vendégmunkások terén, a Moszkva téren ér véget. Valahogyan azt a folyamatot tudja elbeszélni, hogyan válik valaki saját városának vendégévé. Vagy ezt te hogyan látod?

P. J.: Igen, a városról mint a kirekesztettség helyéről beszél. A város és a benne élő megfigyelő egymásban formálódó entitások, a város antropomorfizálódik (ezt ugye nyelvünk nagymértékben lehetővé is teszi, hiszen mondhatjuk, mi történik „a város szívében”), és ugyanakkor az egyén átveszi annak attribútumait.

A Kórházban című tárcában olvashatjuk: „Ez a hely, ahol most vagyok, valaha lágy, vagyis mocsaras, vizenyős volt, de feltöltötték, hogy házakat építhessenek ide. Most a nyelvcsapom vizenyős, vagyis ödemás.” A város nemcsak a betegség helyszíne, hanem a betegség állapotának metaforája is egyben.

D. M.: A betegségben, az addigi külső elvesztésében, épp az elvesztésben kerül elő a leghangsúlyosabban a kilét kérdése. Akárcsak a változó városkép esetében. Talán ide kapcsolható a cím talált kérdése, és egyben a könyv utolsó mondata: „Hová mész?”

P. J.: Az autoimmun betegségben szenvedő város, amely kilöki az egyént mint idegen testet. Budapest átmeneti, tranzit helyszín, és éppen az a kérdés, mi a viszony régi és új között: a régi alákerül mint egy archeológiai réteg, a régire ráíródik az új, vagy az új törli a régit, annak helyére kerül.

D. M.: Tranzit – új kávézó neve, „régí autóbusz-pályaudvar helyén”. Az új egyenlő lenne az átmenettel?

P. J.: Úgy vélem, lényeges kérdés a kötetben a fekete–fehér Budapest színessé való átváltozása, a régiből az újba való átmenet.

D. M.: Mintha a város változásának észlelése hasonló lenne a betegség működéséhez. A betegség belső ok, ami nem látható, de a következménye igen. Az autoimmun betegségre ez még inkább igaz, csak a következményt láthatjuk. A megváltozott külső és a kiismerhetetlen (okozó) saját (belső) kétszeresen is az identitás megszakadását problematizálja, a mások szemében ki vagyok, ki maradok, és mi okozza magamban magamnak ezt a betegséget. (A szörzet elvesztésével a kiszolgáltatottság juthat színre, és egyben mai civilizációnk szörmentesedési maximája is, ahol már nem természet és kultúra viszonyul egymáshoz, hanem természet és sterilitás.) Ugyanakkor a könyvben látható fekete–fehér és színes fotók viszonylatában mintha a szövegek egységes hangoltságúakká válnának. A képek heterogének, abból adódóan is, hogy több alkotó készítette.

P. J.: A régi város nyomai (hány és hány régi Budapesté) felsejlenek az újban, de a régi (nemcsak) az emlékező számára létezik. Érdekes, mit lát az a fiatal fotós, aki se nem tősgyökeres budapesti, se nem élt a múlt rendszerben. (Mind a szerző, mind a fotósok életrajzi adatait olvashatjuk a hátlapon.)

D. M.: Arcokat, alakokat, kirakatbábukat, idillt, hangulatokat, fény és árnyékot, színeket. Gonddal elkészült fotók, ha nem ebben a könyvben lennének, nem biztos, hogy csak budapesti képeknek gondolnám. Érdekes számomra a Kovács Gábor fotójából Csoszó Gabriella által tervezett borító neme, teljesen más irány nyílik meg: egy retró-trendi fiatal dinamikus lépő lányra íródik a cím.

P. J.: Amit a szöveg ellenpontozva egymás mellé rendel, a kelet-közép-európai groteszk összeférhetlenségek poétikussá váló kavalkádját, mindarra a képek is érzékenyen figyelnek. Budapest lehet, hogy nő. És hogy céltudatos vagy a „céltalanság tuskója” fenyegeti, hogy akadémikus vagy hajléktalan, ez adja ezen nőiség kiismerhetetlen rejtélyét.

D. M.: Két/soknemű Budapest... Sok minden kimaradt, pl. az intertextusok, de a könyv után élnél ebben az írott Budapestben?

P. J.: Az írott Budapest is több lételemet kínál. Élnék benne, a várost kissé eltartva magamtól,

megfigyelőként, mint a nagyváros „lassan forgó” kisszínpadán folyó előadás résztvevőjeként. Apropó, intertextusok. A Jack Kerouacra való utalás jelzés: Budapest nem a megérkezés, hanem a folyamatos úton levés.

D. M.: Transzit-hely. Egy azonban biztos a természet körforgásának pontosságával komponált kötetben, Budapesten 4 nyár, 4 ősz, 4 tél és 5 tavasz van.

Kategória: Téka

Denumire autor: Dánél Mónika - Pieldner Judit

Látó Szépirodalmi Folyóirat